ATEROSKLEROZ KASALLIGIDA HAMSHIRALIK PARVARISHI, KLINIK SAMARDORLIK VA ZAMONAVIY TERAPEVTIK YONDASHUVLAR

XIVA ABU ALI IBN SINO NOMIDAGI JAMOAT SALOMATLIGI TEXNIKUMI MAXSUS FAN O'QITUVCHISI
ABDULLAYEVA MUQADDAS RASHIDOVNA

imrconf.com

Annotatsiya: *Ushbu maqolada yurak-qon tomir tizimining eng dolzarb muammolaridan biri bo'lgan ateroskleroz kasalligining etiologiyasi, patogenezi va klinik manzarasi tahlil qilinadi. Asosiy e'tibor hamshiralik parvarishining zamonaviy modellariga, bemorlarni reabilitatsiya qilishda hamshiraning mustaqil roli va innovatsion tashxis usullariga qaratilgan. Tadqiqotda O'zbekiston va xalqaro hamshiralik tajribasi qiyosiy o'rganilgan.*

Kalit so'zlar: *Ateroskleroz, xolesterin, hamshiralik parvarishi, ateroma, lipid spektri, profilaktika, sog'lom turmush tarzi, statinlar, reabilitatsiya.*

Kirish

Ateroskleroz — zamonaviy dunyoda "sokin qotil" deb ataluvchi, arteriya qon tomirlarining surunkali kasalligidir. U nogironlik va o'lim ko'rsatkichlari bo'yicha dunyoda yetakchi o'rinlarda turuvchi yurak ishemik kasalligi va insultning asosiy sababchisidir. Hamshiralik ishi fani doirasida ushbu kasallikni boshqarish nafaqat dori-darmonlarni o'z vaqtida berish, balki bemorning xulq-atvorini o'zgartirish orqali xavf omillarini minimallashtirishni anglatadi.

Aterosklerozga ta'rif va patogenez

Ateroskleroz — bu yirik va o'rta kalibrli arteriyalar ichki qobig'ida (intima) xolesterin va boshqa lipidlarning to'planishi, natijada biriktiruvchi

to‘qimalarning o‘sishi (skleroz) va qon tomir devorida aterosklerotik tugunlar (blyashkalar) hosil bo‘lishi bilan kechadigan jarayondir.

Kasallikning turlari va tasnifi

Zararlangan sohasiga ko‘ra ateroskleroz quyidagilarga bo‘linadi:

Yurak toj arteriyalari aterosklerozi: Stenokardiya va miokard infarktiga sabab bo‘ladi.

Miya qon tomirlari aterosklerozi: Xotira pasayishi, bosh aylanishi va insult xavfi.

Aorta aterosklerozi: Aorta anevrizmasi yoki qorin sohasidagi og‘riqlar.

Pastki oyoq arteriyalari: "Oqsash" (intermitting claudication) va gangrena xavfi.

Buyrak arteriyalari: Og‘ir arterial gipertenziyaga olib keladi.

Sabablari va xavf omllari

Ateroskleroz rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar ikki guruhga bo'linadi:

O'zgartirib bo'lmaydigan: Yosh (45-55 dan yuqori), jins (erkaklarda ko'proq), irsiyat.

O'zgartirish mumkin bo'lgan: Giperlipidemiya (qonda xolesterin ko'pligi), chekish, semizlik, arterial gipertoniya, qandli diabet, kamharakatlik (gipodinamiya).

Klinik belgilari va asoratlari

Klinik ko'rinish qaysi a'zo qon bilan kam ta'minlanayotganiga bog'liq:

Yurakda: To'sh ortidagi siquvchi og'riqlar, hansirash.

Miyada: Nutq buzilishi, harakat koordinatsiyasining yo'qolishi.

Asoratlar:

Tromboz, emboliya, a'zolar ishemiyasi, o'tkir yurak yetishmovchiligi va to'satdan o'lim.

Tashxis va differensial tashxis.

Zamonaviy tashxis usullari:

imrconf.com

Laborator: Lipid spektri (Xolesterin, LDL, HDL, triglitseridlar).

Instrumental:

Doplerografiya: Qon oqimi tezligini o'lchash.

Angiografiya: Kontrast modda yordamida tomirlar torayishini ko'rish.

MSKT va MRT: Qon tomir devoridagi kalsinatlar va blyashkalarni aniqlash.

Differensial tashxis: Vaskulitlar, nospesifik aortoarteriit (Takayasu kasalligi) va tomirlar spazmi bilan o'tkaziladi.

Davolash va zamonaviy yondashuvlar

Konservativ davo:

Lipid miqdorini tushiruvchi dorilar: Statinlar (Atorvastatin, Rozuvastatin), fibratlar.

Antiagregantlar: Aspirin, Klopidogrel (tromb hosil bo'lishining oldini olish).

Metabolik terapiya.

Xirurgik (Zamonaviy) usullar:

Stentlash: Toraygan tomir ichiga maxsus to'r (stent) o'rnatish.

Aorto-koronar shuntlash: Qon oqimi uchun yangi "aylanma yo'l" yaratish.

Hamshiralik parvarishi (Nursing Care Plan)

Aterosklerozda hamshiralik parvarishi bemorning hayotini saqlab qolishda shifokor davosidan kam ahamiyatga ega emas.

Hamshiraning asosiy vazifalari:

Monitoring: Arterial bosim, puls va tana vaznini muntazam o'lchash.

Parhez nazorati: "O'rta yer dengizi parhezi"ni tavsiya qilish (hayvon yog'larini o'simlik yog'lariga almashtirish).

Psixologik yordam: Bemorning surunkali kasallikka moslashishiga ko'maklashish.

imrconf.com

Dori-darmon nazorati: Statinlarni qabul qilish vaqti va nojo'ya ta'sirlari (mushaklardagi og'riq) haqida bemorni ogohlantirish.

Kasallikning oldini olish:

Birlamchi: To'g'ri ovqatlanish, kuniga kamida 30 daqiqa piyoda yurish, tamakidan voz kechish.

Ikkilamchi: Kasallik aniqlangandan so'ng uning avj olishini to'xtatish (muntazam tibbiy ko'rik).

O‘zbekistonda hamshiralik ishining o'ziga xosligi

O‘zbekistonda hozirda "Patronaj hamshirasi" tizimi aterosklerozni erta aniqlashda muhim bo'g'in hisoblanadi. Mahalla darajasida "Salomatlik maktablari" tashkil etilib, aholining tibbiy madaniyati oshirilmoqda. Raqamli tibbiyot (elektron sog'liqni saqlash kartalari) orqali xavf guruhidagi bemorlar doimiy nazoratga olingan.

Xulosa:

Aterosklerozni davolash va parvarish qilishda multidissiplinar yondashuv — shifokor, hamshira va bemorning hamkorligi hal qiluvchi ahamiyatga ega. Hamshiralik parvarishining to'g'ri tashkil etilishi o'lim xavfini 35-40% ga kamaytirishi ilmiy isbotlangan. Kelajakda hamshiralarning diagnostika va reabilitatsiya jarayonlaridagi mustaqilligi yanada ortib boradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Karimov Sh.I. "Ichki kasalliklar", Toshkent, 2020.
2. Gulyamov S.S. "Kardiologiya va hamshiralik ishi", Uslubiy qo'llanma, 2022.
3. O'zbekiston kardiologlar assotsiatsiyasi klinik tavsiyalari, 2023.
4. Libby, P. (2021). The Pathogenesis, Prevention, and Treatment of Atherosclerosis. Nature Reviews Cardiology.
5. Brunner & Suddarth. (2022). Textbook of Medical-Surgical Nursing. 15th Edition.

imrconf.com

6. European Society of Cardiology (ESC). Guidelines on Atherosclerosis Management, 2023.

7. American Heart Association (AHA). Nursing Interventions for Cardiovascular Health, 2024.

imrconf.com